

INSON TANASI VA SIVILIZATSIYA SARATONINING UMUMIY SIRI: AXBOROT VA TIL ODAM TILI NAZARIYASI NUQTAI NAZARIDAN

Dr. Mahmudjon Kuchkarov

Odam Tili nazariyasining asoschisi, Odam Tili Akademiyasi (OTA) direktori

www.odamtili.org | New York, Avgust, 2026-yil

XXI asr biologiyasi inson tanasini qayta kashf etmoqda. XXI asr sun'iy intellekti esa inson tafakkurini qayta o'rganmoqda. Ammo ikkala soha ham bitta fundamental savol oldida to'xtab qolmoqda. Murakkab tizimlarni aslida nima boshqaradi?

Odam Tili nazariyasining javobi oddiy, ammo radikal. Har qanday murakkab tizimning yuragi axborotdir. Axborotning tabiiy shakli esa Tildir. Bu yerda Til deganda biz faqat og'izdan chiqqan so'zni nazarda tutmaymiz. Til bu ma'no kodlovchi, saqlovchi va uzatuvchi har qanday tabiiy tizimdir. DNKning ham tili bor, hujayraning ham, immun tizimining ham.

So'nggi yillarda Yaponiyada qilingan bir kashfiyot bu fikrga yorqin misol bo'ldi. Yaponiya Ilg'or Fan va Texnologiya Instituti professori Eijiro Miyako boshchiligidagi guruh yapon daraxt qurbaqasi *Dryophytes japonicus* ichak bakteriyalarini o'rgandi. Ma'lumki, amfibiyalar deyarli saraton bilan kasallanmaydi. Tadqiqotchilar ularning ichagidan ajratilgan *Ewingella americana* bakteriyasi sichqonlarda kolorektal o'smalarni bitta doza bilan to'liq yo'q qila olganini aniqlashdi. Natijalar 2025 yil dekabrda *Gut Microbes* jurnalida chop etildi. Bakteriya o'smadagi kislorodsiz muhitda minglab baravar ko'payib, ham bevosita o'simta hujayralarini o'ldirgan, ham immun tizimni uyg'otgan.

Bu tadqiqotning eng muhim sabog'i dorining o'zida emas. Saboq shundaki, saratonning asosiy kuchi mutatsiyaning o'zida emas, aldovida ekan. Zamonaviy onkologiya buni immune evasion deb ataydi. Saraton hujayrasi organizmga yolg'on axborot yuboradi. Men begona emasman, menga tegmang deydi. Immun tizimi esa bu yolg'onni haqiqat deb qabul qiladi va dushmanni himoya qila boshlaydi. Demak, biologik saraton mohiyatan axborot manipulyatsiyasi kasalligidir.

Odam Tili nazariyasi shu yerda ikkinchi savolni beradi. Agar tana yolg'on axborot orqali aldansa, inson tafakkuri ham yolg'on axborot orqali boshqarilishi mumkin emasmi?

Tarixga qarang. Millionlab odamlar qurol bilan emas, g'oya bilan boshqarilgan. Imperiyalar axborot bilan qurilgan, urushlar axborot bilan boshlangan. XX asrning eng og'ir totalitar tajribalari birinchi navbatda armiyani emas, tilni egallashdan boshlangan. So'zlarning ma'nosi o'zgargan joyda insonning fikrlashi ham o'zgargan.

Shu ma'noda Odam Tili nazariyasi tilni shunchaki aloqa vositasi emas, balki ongning tabiiy konstruksiyasi sifatida ko'radi. Agar ongning konstruksiyasi noto'g'ri tushunilsa, tafakkur tashqi manipulyatsiyaga doimo ochiq qoladi.

Muallifning talqiniga ko'ra, zamonaviy tilshunoslikda belgining tabiatan ixtiyoriyligi haqidagi yondashuv uzoq yillar tilning biologik va tabiiy ildizlarini o'rganishga to'sqinlik qildi. Tilni faqat ijtimoiy kelishuv deb qarash, uning tovush, tana va tabiat bilan bog'liq chuqur qatlamlarini chetda qoldirdi. Odam Tili nazariyasi esa aynan shu uzilgan rishtani qayta tiklashni taklif etadi.

Bugungi dunyo deyarli to'liq institutsional. Biz tabiatni emas, institutlarni ko'ramiz. Diplomni ko'ramiz, lavozimni ko'ramiz, grantni ko'ramiz. Ammo tabiat institutlardan ruxsat so'ramaydi. Qurbaqa ichagidagi bakteriya ham Nobel mukofotini kutmagan. U milliardlab yillar davomida o'z vazifasini bajargan. Xuddi shunday, haqiqat ham institut yaratgani uchun emas, tabiatda mavjud bo'lgani uchun haqiqatdir.

Shuning uchun Odam Tili nazariyasi birgina da'vo bilan emas, chaqiriq bilan chiqadi. Tilni qayta o'rganing. Chunki tilni tushunish insonni tushunishdir. Insonni tushunish esa sun'iy intellektni ham, ta'limni ham, siyosatni ham, madaniyatni ham, hatto sog'liqni saqlashni ham yangi bosqichga olib chiqishi mumkin.

Biologik saraton organizmni ichidan yemiradi. Axborot manipulyatsiyasi esa jamiyatni ichidan yemiradi. Bu ikki hodisa bir xil emas, ammo ikkalasi ham bitta umumiy tamoyilni eslatadi. Murakkab tizimlar kuch bilan emas, axborot orqali boshqariladi.

Shu sababli insoniyatning kelajakdagi eng katta kashfiyoti yangi dori ham, yangi bomba ham, yangi kompyuter ham bo'lmasligi mumkin. Balki eng katta kashfiyot inson ongning tabiiy arxitekturasini anglash bo'lar.

Agar Odam Tili nazariyasi ilgari surayotgan gipotezalar empirik tadqiqotlar bilan kengroq tasdiqlansa, bu nafaqat tilshunoslik tarixida, balki kognitiv fan va sivilizatsiya rivojlanishida ham yangi sahifa ochishi mumkin. Chunki insoniyatning eng buyuk janglari qurollar bilan emas, ma'nolar bilan olib borilgan. Ma'nolar esa til orqali yashaydi.

Tilni anglagan jamiyat o'z tafakkurini himoya qiladi. Tafakkurini himoya qilgan jamiyat esa kelajagini himoya qiladi.

Foydalanilgan asosiy manbalar:

Miyako E. va boshqalar, Gut Microbes jurnali, 2025. Yapon daraxt qurbaqasidan ajratilgan *Ewingella americana* bakteriyasining o'sma to'qimasida to'planishi va to'liq regressiya haqidagi preklinik tadqiqot.

ScienceDaily va ScienceAlert sharhlari, 2025-2026. JAIST tadqiqotining ilmiy jamoatchilikka taqdimoti.

Hanahan D, Weinberg R. Hallmarks of Cancer. Immun tizimdan qochish mexanizmi bo'yicha klassik manba.